

LEREND NETWERKEN... IN EN DOOR CULTUUR!

1. Inleiding

In deze sessie werd gefocust op volgende kwestie:

Hoe kan netwerkvorming een oplossing bieden voor de noden die organisaties in het culturele veld waarvan de (gehele of een deel van) de werking gericht is op cultuureducatie, vandaag ondervinden op vlak van expertise-opbouw, praktijkuitwisseling en -ondersteuning, samenwerking (zowel onderling als met het onderwijs), innovatie, internationalisering, communicatie & beeldvorming... ?

We vertrokken daarbij van de vraag:

Wat bestaat er al aan structurele & projectmatige initiatieven – zowel vanuit de overheid als vanuit het veld – die hieraan tegemoet komen, en wat dient er complementair daaraan nog ontwikkeld te worden?

Samen met een aantal ervaringsdeskundigen, die vanuit hun invalshoek een aantal ideeën en voorbeelden aandroegen, en de deelnemers wilden we een stand van zaken opmaken en een aantal aanzetten geven voor de toekomst.

2. Vitamine C, een nieuw netwerkinitiatief

PIET FORGER stelde Vitamine C voor, een “netwerk dat opkomt voor kunst en cultuur als levensnoodzakelijke vitamines voor kinderen en jongeren”. Vitamine C werd op 7 april 2011 in het Leuvense Museum M boven de doopvont gehouden door een twintigtal personen. Het is een netwerk van mensen die hun strepen verdiend hebben in de sector van kunst- en cultuureducatie. De leden engageren zich in de eerste plaats uit persoonlijke naam en pas in tweede instantie vanuit hun organisatie. De kerngroep achter het netwerk deelt een passie en heeft een gemeenschappelijk doel: kinderen en jongeren warm maken voor kunst en cultuur.

Piet lichtte in zijn presentatie (cf. powerpoint in bijlage) toe op welke vaststellingen en noden Vitamine C een antwoord wil bieden. Ook stond hij stil bij de focus van het netwerk (vrije tijd) en de meerwaarde die het netwerk wenst te bieden: inspireren, verbinden en opiniëren. Daarbij fungeren kennisuitwisseling en ontmoeting als basis, en “what you give is what you get” als kernprincipe. Een voorbeeld voor Vitamine C is de Cultural Learning Alliance (UK). Er wordt continu informatie gedeeld via dit netwerk. Zowel grote als kleine organisaties, zowel personen, privépersonen, zijn lid van deze alliantie.

Tot slot bleef Piet ook stilstaan bij de nabije toekomstplannen. Zo wordt in eerste instantie door Vitamine C een online community opgericht, met een constante uitwisseling van informatie via nieuwsflashes. De bedoeling is om internationale nieuwsbrieven te screenen, en straffe verhalen uit binnen - en buitenland door te spelen aan iedereen die daarin geïnteresseerd is. Daarnaast blijft ook het fysieke, de ontmoeting belangrijk. Vitamine C wil geen extra studiedagen organiseren, maar wel een platform geven aan interessante buitenlandse sprekers. Tot slot is ook het Europees traject belangrijk: door verknoping en vernetwerking verder verknopen.

3. Het perspectief van een lokaal/regionaal cultuureducatief netwerk

ROOS DESMET, cultuurbeleidscoördinator bij de stad Kortrijk, gaf vervolgens een reflectie op de thematiek vanuit haar ervaringen met HumuZ, steunpunt voor kunst- en cultuureducatie. In tegenstelling tot Vitamine C is dit project wel gericht op onderwijs. HumuZ wil een makelaar zijn tussen de wereld van cultuur en van de school en beide werelden beter op elkaar afstemmen. Het is een platform dat scholen ondersteunt bij de uitbouw van een algemene kunstzinnige en culturele sfeer op school en bij de afstemming van de specifieke cultuurnoden van hun leerkrachten en leerlingen. Het steunpunt is tevens een draaischijf voor kunst- en cultuureducatieve samenwerkingsverbanden in de regio en zoekt samen met het (boven)lokale beleid actief naar de aanpak van knelpunten en nieuwe uitdagingen m.b.t. kunst- en cultuureducatie voor scholen voor kinderen en jongeren.

Roos maakte vorig jaar deel uit van het Atelier Competentieverwerving en –waardering stimuleren binnen het Cultuurforum, dat als tweede doorbraak formuleerde: “*In 2020 zijn alle aanbieders van cultureel leren met elkaar verbonden in een zelfontwikkeland netwerk.*” Haar reflectie moet dan ook tegen deze achtergrond begrepen te worden. Heel positief is volgens haar in ieder geval dat er sinds het Cultuurforum vorig jaar de verschillende partners uit beleid en het veld zijn blijven overleggen. Nu is er nood aan netwerking in een breder en nieuwe virtueel perspectief en een internationale focus. Ook voor het lokale beleid is dit erg belangrijk. Lokale netwerken werken sowieso sector overschrijdend, dit is onontbeerlijk.

Ze vertolkte een stem van één van de (boven)lokale/stedelijke cultuureducatieve netwerken die de laatste jaren meer en meer het levenslicht zagen, zoals AKO (Antwerpen), WOCK (Gent), Magda (Leuven/Vlaams-Brabant), Brugge Plus, Kunst in Zicht (Turnhout) en Lasso (Brussel). Eerst gaf Roos toelichting bij de rol en taken die deze netwerken opnemen:

- Ze zijn **verknopers**: ze zijn contactpunt, overlegorgaan en expertisepool voor cultuur en onderwijs. Ze staan m.n. tussen een hele reeks van aanbieders (en afnemers) van cultuureducatie: cultuurhuizen, scholen, artiesten, opleidingen, DKO, overheid, steunpunten...
- Ze zijn vooral gericht op de ondersteuning van cultuur via het **onderwijs** maar gaan de **relatie met vrije tijd, jeugd en volwassenenvorming** niet uit de weg.
- Ze zorgen dat onderwijs meer grip krijgt op het culturele aanbod en zelf met cultuur en kunst aan de slag gaat, ze **ondersteunen** en vullen aan met een **vernieuwend aanbod waar gaten** vallen, cf. cultuur en kleuters. (zgn. “early arts”)
- Ze hebben een regelmatig onderling contact én met de aanspreekpunten cultuureducatie bij de Vlaams ministeries van én Onderwijs (CANON Cultuurcel) én Cultuur, Jeugd, Sport en Media (ACCE). Dit contact heeft een permanent karakter gekregen sinds het 1ste Cultuurforum. M.a.w. ze worden als **gesprekspartners** aanvaard door overheid en cultuureducatief veld.

Ook legde ze uit hoe de bestaande cultuureducatieve netwerken dit doorgaans realiseren:

- via een meestal kleine structuur
- meestal ook kleine budgetten
- een fysisch contactpunt en eigen communicatie
- maar steeds opererend in een netwerk
- en inspeland op de context en noden in de eigen regio.

Vervolgens bleef Roos stilstaan bij de grote uitdagingen die volgens haar liggen te wachten:

- de ontwikkeling van een **cultuurleerlijn op school** in combinatie met cultuurbemiddelaars op school;
- een directe relatie van cultuur met het **hogere onderwijs** (normaalschool, aanvullende opleidingen, nascholing), waarbij opgelet dient te worden voor versnippering in het opleidingsaanbod;
- de **bottom-up** benadering: werken vanuit de vragen en behoeften van scholen, cf. Brede School. Brede School kan een breekijzer worden bij de ontwikkeling van meer cultuuractieve kinderen en jongeren. Brede School is een instrument binnen een regionaal cultuureducatief netwerk;
- kunst en cultuur **in de school** (artiesten op school) **én daarbuiten** (het cultuurcentrum of museum), de combi tussen school en **vrije tijd**, cf evolutie in gemeenten van cultuur- naar vrijetijdsdirecties;
- de ontwikkelingen binnen **DKO**: verbreding (kinderen laten kennismaken met kunsttechnieken) en verdieping (wie talent heeft helpen om door te groeien): hoe DKO hierin helpen vanuit cultuur? Technische vaardigheid is één, maar betrokkenheid met de cultuurwereld is twee. DKO moet een bevoorrechte partner worden;
- de **expertise** van vele huizen (ook internationaal, zie Piet) **delen** en gebruiken.

Tot slot schetste Roos wat zij, vanuit haar ervaringen, als noodzakelijk ziet bij de organisatie van dergelijke netwerken:

- een **lichte** structuur met min. twee FTE mensen
- een **regionale** aanpak (expertisedeling en samenwerking van voldoende actoren)
- een **participatieve** en **interactieve** aanpak: cf. infra SHARE
- een digitale tool (met inbreng van internationale expertise, cf. supra Vitamine C) maar hierop ook niet wachten
- een **convenant** met de overheid / overheden: duidelijke doelen en afspraken voor de regio, een combi van budget van de centrumstad, gemeenten in de regio, provincie, Vlaanderen, één legislatuur lang. Met een convenant wordt tegemoetgekomen aan de specifieke context, behoeften en uitdagingen van een regio. Gent is Kortrijk niet.
- de Brede School-subsidies worden in het convenant geïntegreerd. Een **regionale netwerknota** is een vereiste (zie lokale netwerken voor vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede). De convenanten van de A-cultuurcentra rond nieuwe vormen, nieuwe doelgroepen, kunnen daarbij tot inspiratie dienen;
- **geen extra Vlaams steunpunt** maar **onderdeel** van?

4. SHARE, een buitenlands netwerkmodel

Als laatste gaf **HILDEGARDE VAN GENECHTEN** een presentatie van SHARE (cf. *powerpoint in bijlage*), een museaal netwerk in één van de negen regio's van het Verenigd Koninkrijk (East of England). Net als Piet ging zij daarbij in op de kenmerken, filosofie, aanbod en modaliteiten van het netwerk. Binnen het netwerk zijn er een vijftal organisaties die een grotere rol opnemen. Zij fungeren als hubs, de middelste computers waarop alle andere zijn aangesloten. Zij dragen expertise uit naar de andere musea en hebben hier vaak ook extra personeel voor. Er is een aansturend hart, het SHARE hart dat fungeert als aanspreekpunt en dat bemiddelt. Alle musea uit het netwerk samen brengen 1000 werkdagen in, niet alleen de hubmusea, maar ook alle andere musea. Als je wil toetreden tot het netwerk, wordt er gekeken naar wat jij kan inbrengen. Vrijblijvend uitwisselen is oké, maar het is ook belangrijk om een gemeenschappelijk doel te formuleren: vb. samen onderzoek doen, reflecteren over boek. De SHARE coördinator verspreidt de vragen, trekt aan nieuwe projecten, en stuurt. Maar er wordt vooral van uitgegaan dat partners dit na verloop van tijd zelf kunnen trekken.

Ondertussen is het 'Renaissance-programma' gesneuveld, en is de aparte financiering voor SHARE weggevallen. Toch blijft SHARE bestaan, dit is volgens de coördinator van het netwerk te danken aan het feit dat het netwerk echt werkt. Ook de vijf hubs blijven hun engagement uitspreken. Het model is wel veranderd, het aandeel en de rol van de anderen is groter geworden. Het participat model waarbij de SHARE expertise nu overal is. Er zijn pijlen die in allerlei richtingen vertrekken, er is niet alleen het centrale hart. Waar zit welke expertise? Waar kunnen we terecht?

Er zit veel expertise in de sector zelf, en het komt eropaan die goed te delen, weldoordacht te benutten. Een lerend netwerk, met een attitude die elke toetreders moet hebben, en waarvan het finaal doel is verbetering van de praktijk. Een voorbeeld: een vrijwilligster in een klein museum wilde de collectie digitaliseren. Via het netwerk kon ze in een groter museum met een expert op pad, en

achteraf kon ze die expertise gebruiken in haar klein museum. Daarna heeft ze zelfs een kleine praktijk in digitalisering opgestart, en nu biedt ze die cursussen gratis aan binnen het netwerk.

Een praktische tip van SHARE: Probeer bij organisaties meteen met directies te spreken, aangezien zij beslissen over het investeren van tijd van de werknemers.

5. Wat denken de aanwezigen?

Na deze presentaties werden de deelnemers opgedeeld in kleinere groepen, om zich te buigen over vragen als: Wat zijn belangrijke randvoorwaarden of succescriteria? Hoe kunnen de verschillende (deel-)netwerken met elkaar verknoopt worden in één groot zelfontwikkelend, lerend netwerk? Wie speelt hierin welke rol? Wie legt welke focus? En welke middelen moeten er tegenover staan?

Aan de hand van vier stellingen werd rond deze aspecten gediscussieerd, waarna er door de gespreksleiders teruggekoppeld werd in de grote groep. Hieronder een aantal reacties:

STELLING 1: *Om een netwerk optimale ontwikkelingskansen te geven op lange termijn is een onafhankelijk ankerpunt nodig dat los staat van een bepaalde organisatie of andere strategische belangen om het secretariaat en de coördinatie op zich te nemen.*

Reacties uit de groep:

- Is er nood aan een ankerpunt? JA! Wat moet dat dan zijn? Is dat 1 plek? Of meerdere? Heeft het de structuur van een boom? Of eerder een grasveld? Het is belangrijk dat als je een netwerk laat ontstaan op Vlaams niveau, het lokaal gedragen is. Draagvlak moet sterk zijn. Bij het uittekenen ervan ook het belang van lokale netwerken meenemen .
- Bij voorkeur een lichte structuur, geen logge structuur. Wat is 'onafhankelijk'? Willen we dat of niet? Los van andere grote organisaties. Kleine lichte organisatie die zelf niet te veel op de voorgrond komt. Het gaat niet om die organisatie op zich, maar mensen die betrokken zijn. In welke mate kan je in zo een netwerk ervan uitgaan dat dit voor grote organisaties die tijd hebben om expertise te delen? Hier is met het niet over eens.
- Opvallend: jeugd en jeugdwerk komt weinig aan bod. Er wordt nog veel gedacht vanuit de eigen sector en het domein; het is belangrijk om ook andere sectoren erbij te betrekken, het breed bekijken.

STELLING 2: *Afstemming en samenwerking tussen cultuureducatieve actoren inzake aanbod, gemeenschappelijke communicatie, infrastructuur, expertise-uitwisseling... worden best door een netwerk op (boven)lokaal of regionaal niveau aangepakt; sensibilisering, beeld- en opinievorming, opleiding & vorming en internationalisering situeren zich best op Vlaams niveau.*

Reacties uit de groep:

- Werk aub sturend: Vlaamse administratie en kabinet (cf. oproep Roos)

- Kunnen netwerken verplicht worden? Op Vlaams niveau is dit moeilijk; op lokaal niveau is dit mogelijk. Lokale netwerken zou je dan kunnen verzamelen in bovenlokaal netwerk.
- Sensibilisering kan beter op Vlaams niveau beter. Belang van cultuur zou door Vlaanderen duidelijker moeten geuit worden.
- Lokaal: expertise zit er en netwerken ontstaan er. Daarnaast is er nood aan een steunpunt op Vlaams niveau.

STELLING 3: *Het is de taak van de Vlaamse overheid om te zorgen dat de verschillende bestaande netwerken m.b.t. leren in en door cultuur onderling verknoopt zijn, en dat de noden voor de verschillende (sectorale én sector-/beleidsdomeinoverschrijdende) invalshoeken gedekt zijn.*

Reacties uit de groep:

- Algemeen: JA, het is de taak van de overheid om die onderlinge verknoping en vernetwerking vanop Vlaams niveau te bewaken. Dit gebeurt best vanuit een gezamenlijke, gedeelde beleidsvisie tussen alle betrokken ministers en beleidsdomeinen. De overheid zou erin moeten slagen om haar paraplu-functie te gebruiken en iedereen te verbinden: formeel en informeel.
- In de scope mag ook het brede sociaal-culturele veld en inzonderheid het sociaal-cultureel volwassenenwerk niet vergeten worden (cf. de vaak gelegde focus op kinderen en jongeren).
- De overheid moet in haar stimulerende & coördinerende rol flexibel optreden: bekijken op basis van lokale/regionale noden wat zich aandient en waar de uitdagingen voor een cultuureducatief netwerk liggen. Deze hoeven niet overal of per se betrekking te hebben op de geografische spreiding van het aanbod, maar kunnen ook op inhoudelijk vlak liggen.
- Tot slot komt het er niet alleen op aan om netwerken bottom-up te laten ontstaan, maar ook de bestaande expertise aan te sporen om deel uit te maken van zo'n netwerk, cf. het uitgebreide DKO-net. Ook het niet-gesubsidieerde veld moet in de oefening worden meegenomen.
- Hele kleine organisaties moeten flexibiliteit kunnen behouden, zorgen dat netwerken dit niet beperken.
- Wie krijgt het mandaat voor verknoping vanuit Vlaamse overheid in dit plan? Moet die persoon betaald worden? Cultuurbeleid coördinatoren: wat kan hun rol zijn? Die verandert nu sowieso in het kader van de nieuwe regelgeving.

STELLING 4: *Een virtuele ontmoetingsruimte en digitaal ondersteuningsplatform, afgewisseld met "in real life"-netwerkmomenten, is essentieel voor het voortbestaan van een hedendaags, flexibel netwerk.*

Reacties uit de groep:

- We leven in een digitale samenleving: we kunnen niet meer anders.
- Voor een netwerking cultuureducatie heb je nu eenmaal tools nodig zodat je effectief in een groter verband kan werken.
- Een digitaal platform werkt als een aanvullend gegeven: een extra instrument om expertise uit te wisselen.
- Een digitaal platform is een vlot toegankelijk instrument: ook voor wie cultuureducatie geen prioriteit of hoofdtaak is, kan hier gemakkelijk toegang toe krijgen.

- Door te werken a.d.h.v. subthema's (of thematische collegagroepen) zou de toegankelijkheid nog kunnen worden vergroot.
- Een virtueel digitaal platform is zinvol wanneer je gericht op zoek bent naar iets. Real life ontmoetingen hebben het voordeel daarentegen dat informeel contact mogelijk is en je kan toevalligerwijs bij iets nieuws uitkomen.
- Fysieke ontmoetingen blijven belangrijk, want je wil natuurlijk weten met wie je te maken hebt.
- Afhankelijk van de doelstelling, kies je de werkvorm. Wil iemand vooral info opnemen of is die vooral op zoek naar kennis, of naar een snel antwoord op een vraag dan is een online platform geschikt. Maar wil je zelf ook ervaring opdoen, een samenwerking opstarten... dan moet het op een andere manier worden aangepakt.
- Eigenlijk is dit niet echt een stelling, maar een gegeven waarover we het allemaal eens zijn: virtueel en real life zijn complementair aan elkaar.
- We mogen ook wel niet uit het oog verliezen dat het onderhouden van een dergelijk digitaal platform ook enorm veel energie kost.
- We zouden naar een netwerk moeten gaan waarin iedere partner een effectieve rol kan opnemen (cfr. SHARE).
- Dit alles vraagt inderdaad wel de juiste ondersteuning.